

ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ, ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (Μάιος 1999)

Συγγραφέας: ΠΕΤΡΟΣ ΠΑΤΡΩΝΟΣ

Στις 26 Ιουνίου 1945 υιοθετήθηκε ο Χάρτης των Η.Ε. Στις 6 Αυγούστου έγινε η ρίψη της ατομικής βόμβας στη Χιροσίμα. Στη δίκη της Νυρεμβέργης το κατηγορητήριο εναντίον των ναζιστών περιελάμβανε, δίπλα στα ανθρωποκτόνα εγκλήματα, και την καταστροφή των δασών της Πολωνίας. Η τιμωρία μιας απρόκλητης ύβρεως προσπαθούσε να αποκαταστήσει το κατακρημνισμένο πολιτισμικό βάθος της ανθρωπότητας. Το μεταπολεμικό διεθνές σύστημα θα πορευόταν ωστόσο και με μία αξιολογική αντίφαση εγγεγραμμένη στο θεμελιακό υπόστρωμά του. Αντίφαση που έδειχνε προς την πιθανή *de facto* έσχατη πηγή δέσμευσης με το νέο διεθνές πολιτικό σκηνικό. Πάντως, η αναγνώριση του καταστατικού χαρακτήρα του κανόνα για τη μη χρήση βίας λειτούργησε, σε γενικές γραμμές, θετικά για τις μεταπολεμικές διακρατικές σχέσεις και αν αγνοήσει κανείς περιστατικά οπισθοδρόμησης στις παλαιές πρακτικές, όπως αυτό της Β. Κύπρου, οι βίαιες κατακτήσεις ξένων κρατών και εδαφών ήταν σαφώς λιγότερες από ό,τι προπολεμικά.

Το 1989 οι ισορροπίες του κόσμου άλλαξαν. Προϋφιστάμενες αναγκαστικές αυτοδεσμεύσεις στην προώθηση συγκεκριμένων αντιλήψεων ήταν πλέον πιο ευχερές να αρθούν. Και καθώς οι νέες πραγματικότητες αναδεικνύουν και νέους, ή πάντως, και άλλους, κανόνες, η επέμβαση στη Γιουγκοσλαβία σηματοδοτεί την ιεραρχική πρόταξη κανόνων που άπτονται της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων: εδώ των μειονοτικών δικαιωμάτων, ως πτυχής ενός ουνιβερσαλιστικού ιδεώδους, αρθρωμένου και από κανόνες του διεθνούς κοινού συμφέροντος.

Ανθρώπινα δικαιώματα και περιβαλλοντική προστασία εμπίπτουν στην έννοια του κοινού συμφέροντος. Ωστόσο, η γέννηση, η ανάπτυξη και ιδίως η εφαρμογή των κανόνων τους παρακολουθούν τη διαφοροποιημένη ποιοτική τους διάσταση, με γνώμονα και τα δημιουργούμενα αποτελέσματα. Ανθρώπινα δικαιώματα και περιβαλλοντική προστασία συλλειτουργούν μάλιστα σε σημαντικό βαθμό, ως προϋποθέσεις για την υγιή επιβίωση μίας ανθρώπινης κοινωνίας. Συνεπώς, η προώθησή τους συναρτάται με την ανάπτυξη ιδιαίτερων μηχανισμών, οι οποίοι πρέπει να ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο και την τελεολογία τους. Όταν η λειτουργία των μηχανισμών αυτών, όπως του ΟΑΣΕ, καθίσταται ή τείνει να καταστεί προβληματική, μία, πόσο μάλλον και κατά παρέκκλιση από το Χάρτη, προσφυγή σε (παραδοσιακούς) εξαναγκαστικούς μηχανισμούς είναι, το λιγότερο, συναρτημένη με την ανάγκη διαφύλαξης των όρων για την πραγμάτωση των συλλειτουργούντων κανόνων του κοινού συμφέροντος. Όταν δε η στρατιωτική και πολιτική υπεροχή είναι συντριπτικές, η δυνατότητα παρακολούθησης των περιβαλλοντικών απαιτήσεων -οι οποίες

πηγάζουν ωστόσο και από το ανθρωπιστικό δίκαιο, το δίκαιο των ενόπλων συγκρούσεων, τις αρχές στις οποίες έχουν δηλώσει την υποστήριξή τους οι επεμβαίνοντες, όπως την αρχή 24 της Διακήρυξης του Ρίο, και τους κανόνες της αναγκαιότητας και αναλογικότητας- θεωρείται εύλογα ως ευχερής.

Ευχέρεια διαφάνηκε ωστόσο στην επιλογή στόχων περιβαλλοντικά επικίνδυνων, όπως των πετροχημικών και χημικών εργοστασίων. Ως αποτέλεσμα, ατμόσφαιρα, έδαφος και υδροφόροι ορίζοντες δέχθηκαν ρύπους και πιέσεις, οι συνέπειες των οποίων θα κριθούν και μακροπρόθεσμα. Ενώ προς διερεύνηση παραμένει η χρήση απεμπλουτισμένου ουρανίου. Ο οικιστικός ιστός και τα συστήματα ηλεκτροδότησης και ύδρευσης υπέστησαν σοβαρότατες ζημίες, όπως επίσης και η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά. Η ευχέρεια αυτή θα οδηγούσε ίσως έναν σκεπτικιστή να αμφισβητήσει το, προβαλλόμενο και από τις χώρες της ατλαντικής συμμαχίας, εύρος των πιέσεων που υφίσταται το οικοσύστημα της γης. Αντίθετα, ένας περιβαλλοντικά ανήσυχος πολίτης, παίρνοντας ως βάση τα επιστημονικά δεδομένα, θα έτεινε να χάσει την εμπιστοσύνη του στη δυνατότητα πρόσληψης και αντιμετώπισης του περιβαλλοντικού προβλήματος από τους ισχυρούς παράγοντες, οι οποίοι προωθούν φιλόδοξες αρχές για το περιβάλλον, όπως την αρχή της ενσωμάτωσης και την αρχή της προφύλαξης, η οποία μάλιστα, σύμφωνα με την Ε.Ε., συνιστά ήδη διεθνή εθιμικό κανόνα.

Ο βαθμός στον οποίο αποκατάσταση, περιβαλλοντική προστασία και βιώσιμη ανάπτυξη θα ληφθούν υπόψη στην ανασυγκρότηση, θα κρίνει τις ανωτέρω εκτιμήσεις, θα επηρεάσει τη θεσμική οργάνωση, τον εκδημοκρατισμό και τη διαμόρφωση ενός πεδίου συνύπαρξης για τους δοκιμαζόμενους πληθυσμούς, αλλά θα δείξει και κατά πόσο ο -κατά πολλούς, όχι όμως όλους- εξαιρετικός χαρακτήρας της επέμβασης προϋπέθετε και έναν εξαιρετικό τρόπο ανάγνωσης των αποτελεσμάτων της. Γιατί στην τελευταία περίπτωση, η ανάκληση στη μνήμη πρότερων εκδηλώσεων επιβολής, ιδιαίτερα σε φάσεις μεταλλαγής του διεθνούς συστήματος, θα έδειχνε μία μάλλον αδιέξοδη πλέον προσκόλληση στο ίδιο πρότυπο «εμπέδωσης» διεθνών κανονιστικών συστημάτων, προσκόλληση συχνά ασύμβατη με το ίδιο το περιεχόμενο ορισμένων τουλάχιστον από αυτά.